

FEMİNİST COĞRAFYA VE KADIN GÖÇMENLER

Prof.Dr. Hayati DOĞANAY*
Yard.Doç.Dr. İ.Fevzi ŞAHİN**
Yard.Doç.Dr. Ünal ÖZDEMİR**

ÖZET:

Hayatın her alanındaki geleneksel tarzlardaki değişimin bir sonucu olarak, coğrafya birçok başka bilim dalıyla işbirliği içinde çalışmayı gerektiren bir sosyal bilim dalı olmuştur. Kadın nüfusla ilgili sorunlar da, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu bilim alanının inceleme konuları arasına girmiştir. Bu konu ile bağlantılı olarak kadınların sosyal konumları, yaşam koşulları, özgürlük savaşmaları ve kendi yaşamlarını yönlendirme çabaları coğrafya biliminin ilgi alanları arasındadır. Bunlar arasında, göçün bir alt dalı olarak kadın göçü de coğrafya çalışmalarında giderek artan bir şekilde üzerinde durulan bir inceleme konusu olmaktadır. Bunda kadın coğrafyacıların sayısındaki artışın önemli bir rolü olmuştur. Sonuç olarak, kadın coğrafyası ve kadın göçü gibi kavramlar, zaman içinde coğrafya çalışmalarında özgün bir yer edinmişlerdir. Bu çalışma, kadın coğrafyası, kadın göçü ve bu göçün ortaya çıkardığı sorunlar üzerine kuruludur.

Anahtar Kelimeler: *coğrafya, kadın coğrafyası, göç, kadın göçü.*

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD.

** Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.

Abstract:

Geography has been a branch of social science that has entailed collaborative work with a number of other sciences due to the change in traditional styles in many areas of life. The issue of women is also among those areas of interest geography has focused on starting from the second half of the twentieth century. Related with this topic, women's social positions, their living conditions, their struggle for emancipation and their efforts to direct their lives have been among the issues included in the science of geography. Women's migration as a sub-branch of migration, too, has also increasingly taken its place in geographers' studies. The increase in the number of female geographers has played an important role on this. As a result, such terms as feminist geography and women's migration have gradually taken their places in geographical studies. This study is intended to investigate feminist geography, women's migration and the related problems.

Key words: *geography, feminist geography, migration, women's migration.*

FEMİNİST COĞRAFYA VE KADIN GÖÇMENLER

Feminist Geography and Migrant Women

Giriş:

Nüfus mobilitesinde en dikkat çekici özelliklerden biri de, göç etme özelliğidir. O nedenle nüfus, mobildir diyebiliriz. Bu hareket, oldukça farklı biçimlerde tanımlanabilmekte ise de, her halde şu tanımlar, en doyurucu olanlarıdır: Bir yönetim sınırını geçerek, devamlı ya da uzun süreli olarak, oturma yerinin değiştirilmesi (Tümertekin ve Özgüç, 1998:307–308) hareketine veya nüfusun; devamlı yaşama bölgelerini bireysel olarak, aileler ya da gruplar şeklinde terk edip, geçici ya da devamlı olarak kalmak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketine, *göç*; bu harekete katılmış nüfusa ise, *göçmen nüfus* denir (Doğanay, 1997:172–173).

Geçmişten beri, yanlış bir kanaat olarak nüfusta göç hareketine, daha çok erkek nüfusun katıldığı kabul edilmekte ve *nüfusta göçmen sorunu*, genellikle erkek nüfusun sorunu olarak ele alınmaktaydı. Oysa, *feminist coğrafya akımı* ve bu alanda yapılmakta olan dikkat çekici araştırmalar, söz konusu görüşün, pek de doğru olmadığını, kadın nüfusun da ulusal veya uluslararası göçlere katıldığı ve *kadın göçmen nüfus sorunları* analiz edildiğinde bunların, en az erkek nüfus göçmen sorunları kadar önemli ve karmaşık oldukları anlaşılmaktadır (Özgüç, 1998:29-33). Zaten, eldeki bu inceleme eser de, söz konusu sorunu irdeleyen, önemli bir çalışma olarak kabul edilebilir.

Dünya tarihinin akışı içinde, *göç hareketi* ve kavramı her zaman mevcut olmakla birlikte, kıtalararası büyük göç hareketleri, Amerika kıtasının keşfi ile mümkün olmuştur. Genellikle iş bulma ve yeni bir hayat kurma amaçlı göçler, her zaman uluslararası bir konu, uluslararası toplumsal bir sorun olmuş ve olmaya da devam etmektedir. İş bulmak amacıyla, dünyanın gelişmemiş ülkelerinden gelişmiş ülkelere göç, on dokuzuncu yüzyılda başlamış ve yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren daha da yoğunlaşmıştır. Son yarım yüzyıl içinde bu olgunun niteliğinde, bazı değişiklikler göze çarpmaktadır. Uluslararası şirketlerin çoğalması ve dünya genelinde var olan rekabet, *beyin göçü* kavramının doğmasına neden olmuştur. Hem nitelikli hem de niteliksiz nüfusun göçünün arttığı ve sorunun güncelliğini koruduğu günümüz dünyasında, doğal olarak bu konu ile ilgili çalışmalar da önem

kazanmıştır. Sadece göç konusu ile bağlantılı çalışmaları ve araştırmaları yayınlayan dergiler bilim çevrelerinde yerlerini almışlardır.

Az öncede değinildiği üzere, iş bulmak için başka ülkelere giden nüfus söz konusu olduğunda, ilk başta erkek nüfus akla gelmektedir. Bunun nedeni olarak da, geleneksel yaşam biçiminin sürdürüldüğü toplumlarda ev dışında çalışma ve evin geçimini sağlama gibi görevlerin erkeklere özgü bir sorumluluk olarak kabul edilmesi düşüncesi gösterilmektedir. Ancak, göçmenler arasında ilk günden beri kadınlar da bulunmuş ve onlar da bu yeni ülkelerde, yeni yaşam savaşı vermeye başlamışlardır. Onların, söz konusu tartışmalarda yakın zamana kadar yeterince önemli bir yer edinmemeleri nedensiz değildir: Kadınlar, her zaman eşleri tarafından götürülen kimseler olarak görülmüşler ve göç tartışmasında, ya çok dikkat çekmeyen, ya da görülmeyen bireyler olumlardır (Yeoh, Khoo, 1998:159).

Bugün, 95 milyon kadın dünya genelindeki bütün uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. Fakat fakirliğin azaltılması ve gelişmeye çabalayan ekonomilere olan katkılarına rağmen, uluslararası toplum ancak son zamanlarda kadın göçmenlerin yaptıkları katkının önemini fark etmeye başladı (www.unfpa.org). Bu nedenle, göçmen kadın nüfus konusundaki araştırmalar çoğalmış ve bunların sorunları daha fazla gündeme getirilmeye başlanmıştır. Sonuçta, aralarında feminist (Bu çalışmada 'feminist' sözcüğü kadın haklarının savunucuları değil, göçmen kadınların gerçeklerini ve zorluklarını yansıtan araştırmacıları nitelemek için kullanılmaktadır) coğrafyacıların da yer aldığı sosyal bilim uzmanlarının göçmen kadın nüfus konusu üzerinde yoğun çalışmalar yapmalarının büyük etkisi olmuştur.

Kadın göçmenlerin sayılarının fazla oluşu dikkat çekicidir. Bu nüfus, büyük oranda nitelikli olmayan kişilerdir ve işgücü pazarında giderek daha fazla yer almaktadır. Kadın göçmenlerin büyük çoğunluğu refah sağlayan değil onu elde etme çabası içinde olan kişiler olarak tanımlanmışlardır. Nitelikli kadın göçmenler ise, gittikleri ülkelerin refahına katkıda bulunmakta ve zaman içinde işveren olma konumunu elde edebilmektedirler (Kofman & Raghuram, 2006:283).

Kadın nüfusun kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere göç etmelerinin birçok sebebi vardır. Bunlar arasında birinci sırayı, ekonomik nedenler almaktadır. Küreselleşen dünyada hemen herkes, kendi ülkesi ile başka ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi konularını, karşılaştırmalı olarak değerlendirebilmektedir. Buradan hareketle gelişmemiş, yaşam koşulları ve geçim standartları düşük, sağlık

hizmetleri gerektiği gibi sunulamayan, geleneksel ataerkil toplum yapısına sahip olan ülkelerde yaşayan kadınlar, kendileri için daha iyi yaşam koşulları elde edebilecekleri ülkelere göçmenin yollarını aramaktadırlar. Çalışan nüfusa ihtiyaç duyan, geniş topraklara sahip olan ülkelerin göçmen alma çabası içinde olmaları da bu insanların göçme isteğini teşvik eden bir etken olmaktadır. Geleneksel olarak kadınların yoğun olarak çalıştıkları sağlık sektörü gibi alanlarda, nitelikli kadın nüfusun göçü de özellikle teşvik edilmektedir. Örneğin hemşirelik mesleği, günümüzde uluslararası alanda, yoğun bir talep görmektedir.

Kadınların göç etmeleri, onlar için bir anlamda hayatta kalma savaşı, olarak da değerlendirilebilir. Ne var ki bu göçün, gidilen ülke vatandaşları açısından da bir sonucu olmaktadır. Nitelikli işçiler olmayan göçmenlerin çocukları, eğitim görerek nitelikli iş gücü olmakta ve iş bulma konusunda, yerleşilen ülkelerin vatandaşları ile yarışabilmektedirler. Gelişmiş ülkelerin bir kısmı, göçmenlerin geçici vize ile yanlarına getirdikleri eşlerinin çalışmaları için izin alma koşulu getirmişlerdir. Ne var ki, kaçak işçi çalıştırılması, bütün dünyada uygulanmaktadır ve bunu kesin olarak engellemek, kolay değildir. Gelişmiş bir Avrupa ülkesi olan İngiltere'nin Liverpool kentinde, inşaat sektöründe çalışan işçi, tesisatçı, elektrikçi ve dekoratörlerin büyük bir kısmının kayıtsız çalışanlardan oluşması, kayıtsız ve kaçak işçi çalıştırılmasını önlemenin kolay olmadığını gösteren örneklerden, yalnızca biridir (Samers, 2002:392-393).

Günümüzde, coğrafya ilmi alanında yapılan bilimsel çalışmalardan biri de, *göçmen kadınlar ve coğrafya* bağlantısı üzerine kuruludur. Eşitlik olgusuna duyulan kaygı, coğrafya biliminin çağın sosyal ve ekonomik sorunlarına kayıtsız kalmaması gerektiği inancı, coğrafya kuramları ve araştırmalarının daha geniş kapsamlı olması gerektiği düşüncesi gibi etkenler, cinsiyet konusunun da coğrafyanın ilgi alanına girmesinde etkili olmuştur (Sanders, 1990:228). Aile oluşumlarının, tarihi olduğu kadar coğrafyası da olduğu düşüncesi, kadınlarla ilgili konuların coğrafya alanına girmesine katkıda bulunmuştur (Duncan & Smith, 2002:471). Gerçekte, değişen dünya koşulları ile birlikte coğrafya biliminin içeriği de sürekli genişlemektedir. Coğrafya vasıtasıyla edebiyat ve tarih öğrenilmesi, edebiyat yoluyla da coğrafya öğrenilmesi sağlanabildiğinden, bu bilim dalının faaliyetini diğer bilim dallarıyla işbirliği içinde yürütmesi, giderek daha da önem kazanmaktadır (Lambert, 2003:20). Ford, Nevin Fenneman'ın 1919 yılında söylediği *Coğrafya ölseydi geriye ne kalırdı ki?* (Ford, 1982:132) sorusunu hatırlatarak, coğrafya biliminin içeriğinin ne kadar geniş olduğunu dile getirir. Nitekim coğrafya alanında yapılan çalışmalar, cinsler

arasındaki gücü elde bulundurma ve karşı cinsi kontrol altına alma çabası üzerinde de durarak, sosyal yapının işleyişi hakkında da görüşler ortaya koymuştur. Sosyal sorunların ele alınması üzerine kurulu çalışmalar yapılan bir bilim dalında göç olgusunun nedenleri ve boyutları üzerinde durulması ve bu konunun cinsiyet boyutunu da içeren tartışmalar ortaya konması doğaldır.

Göç konusunda yapılan çalışmalar, yalnızca coğrafya alanında uzaman olan kişiler tarafından yürütülmemekte, diğer sosyal bilimler dallarında çalışanlar ile işbirliği yapılmasını da gerektirmektedir. Her şeyden önce bu konu, insan yaşamı ve yaşam kalitesi ile ilgilidir. Bütün dünyada, coğrafyacılara da dâhil sosyal bilimciler *bireylerin ve toplumların yaşam kalitesi* ile ilgilenmektedir. Coğrafyacıların bu alana ilgi duymasının nedeni, yaşanılan yer ile yaşam kalitesi arasında yakın bir bağlantı olmasıdır. Helburn (1982:450), *yaşam kalitesi* kavramından, insanların olumsuz değil, olumlu yaşam sürmelerini anlamamız gerektiğini belirterek, insanların yaşadıkları bölgelerde aşağıda sıralanan koşullara sahip olmalarının önemli olduğunu belirtmektedir.

- yabancılaşma ve korkuyu azaltma;
- sosyal etkileşimlerin sayısını, kalitesini ve sosyal grupların bağlılığını güçlendirme;
- bütün alanlarda ama özellikle kamu alanlarında estetiğe önem verme;
- yaşanılan bölgede değişikliği ve teşviki en üst düzeye çıkarma;
- bireyin yeterlilik duygusunu geliştiren, pasif kabullenme yerine aktif katılımı teşvik eden etkinlikler yapma;
- kişisel alanda devletin çıkarını düşünme;
- hayatı tehdit eden, geriye dönülemez kararları, daha iyi bir yol bulabileceğimiz düşüncesiyle, mümkün olduğu kadar erteleme;
- diğer canlılar yanında, insanı da içeren daha büyük toplumun ekolojik sağlığını destekleme.

Gelişmemiş ülkelerin en büyük sorunu olan *yoksulluk*, bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte ve onların yukarıda belirtilen koşulları sağlayan bir yaşam sürmelerini engellemektedir. Yaşadıkları ülkelerde, işsizlik ve yoksulluk nedeniyle bu koşullara sahip olmayan insanlar, doğal olarak, fırsat elde ettiklerinde bu koşulların var olduğu ülkelere göç etme çabası içinde olacaktır. Çalışma alanı böylesine geniş bir çerçeve oluşturan coğrafya bilimi, insanların çalışma olanakları ve koşullarını da inceleme gereği duyar. Bu konunun bir alt bilim dalı olarak, kadınların yaşam koşulları, iş bulma olanakları ve çalışma yaşamındaki zorlukları da

coğrafya biliminin ilgi alanına girmiştir. Bu bilimin bir alt dalı olarak *feminist coğrafya* alanının oluşmasına neden olan bu durum, kadınlarla ilgili konuların bilimsel çevrelerde daha etkili bir şekilde tartışılmasına aracılık etmiştir. Bu özgün dalın feminist coğrafya olarak nitelenmesinde, kadın coğrafyacıların bu konuya büyük ilgi duymasının da etkisi olsa gerek.

Feminist coğrafya, son yirmi yıl içinde büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak, farklı bir alanda çalışır görünseler de, feminist coğrafyacılar da büyük ölçüde bazı ortak konuları paylaşırlar. Çalışma alanları sosyal içerikli olduğundan, ele aldıkları konular, insanların yaşamlarındaki zorluklar üzerine kuruludur (Kwan, 2002:646). Feminist coğrafyacıların dikkat çekmesi nedensiz değildir. Onların bu alana yeni bir anlayış, yeni kuramsal çerçeveler ve yeni bir yaklaşım getireceği, kadınların yaşamlarının var olan anlatım çerçeveleri ile yeterince dile getirilemediği savunulmaktadır (Peters, 2004:253-254). Bugün, bazı ülkelerde Coğrafya bölümlerinde, Feminist Coğrafya dersleri verilmekte ve bu derslerde alanla ilgili ulusal, bölgesel, yerel politikalar geliştirilmesi gibi konular üzerinde durulmaktadır (Longhurst & Johnston, 2005:99).

Feminist coğrafyacılar, kadın ve çevre konularına özel bir önem vermektedir (Reed & Mitchell, 2003:231). Bu konulara politik bir yaklaşım sergileyerek, bireyin yaşadığı yer ile onun kimliği arasında bir bağlantı kurma çabasındadırlar. Göç konusundaki feminist çalışmalar, bu konunun özellikle kadın kimliği boyutunu yansıtmakta ve ayrıca cinsiyet, vatandaşlık, ırk, sınıf, ulus, kast, din ve özürli insanların gerçekleri gibi ayrıntılara da önem vermektedirler. Göç olgusunun ekonomik nedenlerini de gündeme getirmekte ve insanların geçimlerini daha iyi yaşam koşullarına sahip ülkelere sürdürmek istemelerinde haklı olduklarını vurgulamaktadırlar (Silvey, 2006:64).

Sosyal bilimciler tarafından genel anlamda göç ve onun bir dalı olarak kadın nüfus göçü konusunda yapılan çalışmalar birçok dikkat çekici noktayı ortaya koymaktadır. Bir insanın kendi ülkesini, doğduğu yeri bırakıp bir başka bölgeye ya da ülkeye göç etmesi, basit bir karar olarak görülemez. Göçmenler, sadece ülkelerinden ayrılmakla kalmamış, ailelerinden de ayrı olmanın zorluğuna da katlanmışlardır. Avrupa ülkelerine göç eden Türklerin büyük bölümü, göç ettikleri sırada evliydi ve bu zorlukları, olanca ağırlığıyla hissediyorlardı. Bu nedenle ev ve memleket kavramları, her zaman ilginç ve duygu yüklü anlamlar ifade eden kavramlar olmuştur. İnsanın evi, sağlam bir yere duygusal bağlanma olarak

görülmüş ve bu bağlamda bireyin kimliği ve belirli bir toplumla özdeşleşme kavramları öne çıkmıştır. Memleket kavramı, güveni ve belli bir yere bağlanmayı yansıtmıştır. Bireyin ülkesinin fıkraları, giyim tarzı, mimikleri, alışkanlıkları gibi özgün nitelikleri, onun dünyasının önemli elemanları olarak görülmüştür. Aile konusu, göçmen kadınların dünyalarında da önemli bir olgudur. Özellikle göçmen kadın, evli ve çocuk sahibi ise, konunun boyutu daha da farklı bir özellik kazanmaktadır. Feminist araştırmacılar evi, bir sosyal ilişkiler tablosu olarak tanımlamışlar; ancak bu tanımlamalarında, evin erkek egemenliğinin baskın bulunduğu ve kadının şiddet gördüğü bir yer olduğunu da belirterek, konunun kadın boyutunu öne çıkarmayı amaçlamışlardır (Lam & Yeoh, 2004:142-143).

Başka ülkelere gitmek için ailelerinden ayrılmak zorunda olan kadınların durumu, titiz bir değerlendirme gerektirir. Feminist coğrafyacılar, kadın göçmenler konusunu ele alırken kadınların bugünün dünyasındaki ve gelecekteki yaşamlarındaki ekonomik belirsizlik, erkekler ve kadınlar arasındaki güç çatışması gibi konular yanında, memleket kavramını da sürekli öne çıkararak, kadın ve ev (doğdukları ülke) arasındaki bağlantının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Göçmen kadınlarının, doğdukları ülke ile bağlarını koparmadıklarını, kendi yaşamlarını, ailelerinin ve akrabalarının yaşamlarından farklı bir çerçeve içinde değerlendirmediklerini göstermişlerdir (Williams, 2005:404). Bu da, kadının dünyasında, göçün ayrılık, uzaklaşma ve özlem boyutunun daha derin bir anlam taşıdığını yansıtmaktadır.

Göçmenlerin, buldukları ülkelere uyum sağlama sorunu da hep var olmuştur. Buldukları ülke yurttaşlarının ayrımcılık yapmaları da az karşılaşılan bir sorun değildir. Bu sorunu günlük yaşamlarının bir parçası olarak kabul etmek zorunda olan göçmen kadınların, göçmen erkeklerden daha fazla ruhsal sorun yaşadığı da belirlenmiştir (Berry et. al., 2006:325). Göçmen olarak Avrupa ülkelerinde bulunan Türk kadınlarının durumları hakkında araştırmalar yapmak üzere ev ziyareti yapmak isteyen araştırmacıların, çeşitli konularda kuşku duyan bazı kadınlar tarafından kabul edilmeyişi, göçmen kadınların buldukları ülkelerde çok da rahat olmadıklarının bir göstergesidir (Mirdal, 2006:377).

Kadın göçmenlerin, buldukları ülkelerde çoğu zaman kaçak işçi olarak çalıştırılmaları ve ücret eşitsizlikleri de, kadınların yüz yüze oldukları sorunlar arasında gösterilmiştir. Feminist araştırmacılar bunun nedeni olarak, erkek egemen ideolojiyi göstermektedirler (Kadioğlu, 1997:543).

Sonuç:

Feminist araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda, kadın göçmenler konusunda elde edilen bulguların hepsinin, kadınlar hakkında olumsuz sonuçlar ortaya koymadığını gösterilmiştir. Kadınlar adına kazanım olarak görölen önemli bir nokta, yerleşilen ölkede ulaşılan sosyal konum ile birlikte kadının statüsünün değişebilmesidir. Göçmen kadınlar, göç ettikleri ölkelerde ekonomik özgürlüklerini kazandıkları zaman daha fazla kişisel özgürlük sahibi olmaktadır ve bu durum, göçün kadınlar adına olumlu bir kazanım olabileceğini gündeme getirmektedir (Mahler & Pessar, 2006:34).

Göçmen kadınları yalnızca daha iyi çalışma ve yaşama koşulları elde etme peşinde koşan insanlar olarak değerlendirmek yanlış olur. Göç ettikleri ölkelerde kalan kadınların, kendi ölkelerine geri dönen kadınların ve tekrar bir başka ölkeye giden kadınların durumları, titizlikle incelenmeye devam edilmelidir. Feminist coğrafyacılar, bu konularda yapılan çalışmalara öncülük edecek konumdadır. Erkek nüfus göçleri konusunda birçok çalışma yapılmıştır ve kadınların göç deneyimleri konusunda yapılan çalışmaları da çoğalmaktadır. Göçmen erkekler gibi, göçmen kadınların da, gittikleri ölkelerdeki yaşamlarının bir gerçeği olan sorunlara katlanmaları yanında, insan kaçakçılığı yapan kişilerin ellerine düşmelerinin istenmeyen sonuçlarını da gösteren bu çalışmalar bütün dünyada uygulanabilir bir göçmen politikası oluşturulması gereğini ortaya koymaktadır. Dünya politikasına yön veren ulusların sorunun çözümüne yönelik uzun dönemli politikalar üretmeleri ve bu politikalarında cinsiyet farklılığına da yer vermeleri gerektiğini de ortaya koyan çalışmalar, kadınların göç deneyimlerinin erkeklerin deneyimlerinden farklı olduğunu, bu yüzden daha hassas bir yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir (Piper, 2004, 217). Feminist coğrafyacılar göre, cinsiyet göçü şekillendiren, önemli bir belirleyici faktördür ve bu cinsiyet farklılığı, araştırmalarda gerektiği gibi önem verilmesi gereken bir konudur.

KAYNAKÇA

- Berry, et. al., 2006, "Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation", *Applied Psychology*, Vol. 55, Issue 3. (303-332)
- Doğanay, H., 1997, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay.No. 2982, Eğitim Dizisi No. 10, İstanbul.
- Duncan, S. & Smith, D., 2002, *Geographies of family formations: spatial differences and gender cultures in Britain*, *Transactions of the Institute of British Geographers*. Vol. Vo. 27, Issue 4. (471-493)
- Ford, L., 1982, "Beware of New Geographies", *Professional Geographer*, Vol. 34, Issue 2. (131-135)

- Helburn, N., 1982, "Geography and the Quality of Life", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 72, Issue 4. (445-456)
- Kadioğlu, A., 1997, "Migration Experiences of Turkish Women: Notes from a Researcher's Diary", *International Migration*, Vol. 35, Issue 4. (537-557)
- Kofman, E. & Raghuram, P., 2006. "Gender and Global Labour Migrations: Incorporating Skilled Workers", *Antipode*, Vol. 38, Issue 2. (282-303)
- Kwan, M., 2002, "Feminist Visualization: Re-envisioning GIS as a Method in Feminist Geographic Research", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 92, Issue 4. (645-661)
- Lam, T. & Yeoh, B. S. A., 2004, "Negotiating 'home' and 'national identity': Chinese-Malaysian transmigrants in Singapore", *Asia Pacific Viewpoint*, Vol. 45, No. 2. (141-164)
- Lambert, D., 2003, "Citizenship through the Humanities", *The Professional Geographer*, Vol. 18, Issue 1. (19-23)
- Longhurst, R. & Johnston, L., 2005, "Changing bodies, spaces, places and politics: Feminist geography at the University of Waikato", *New Zealand Geographer*, Vol. 61, Issue 2. (94-101)
- Mahler, S. J. & Pessar, P. R., 2006, "Gender Matters: Ethnographers Bring Gender from the Periphery toward the Core of Migration Studies", *International Migration Review*, Vol. 40, No. 1. (27-63)
- Mirdal, G. M., 2006, "Stress and Distress in Migration: Twenty Years After", *International Migration Review*, Vol. 40, Issue 2. (375-389)
- Özgüç, N., 1998, *Kadınların Coğrafyası. Çantay Kitabevi, İstanbul.*
- Peters, E., 2004, "Susan MacKenzie Memorial Lecture Conceptually unclad: feminist geography and Aboriginal peoples", *The Canadian Geographer*, Vol. 48, Issue 3. (251-265)
- Piper, N., 2004, "Gender and Migration Policies in Southeast and East Asia: Legal Protection and Sociocultural Empowerment of Unskilled Migrant Women", *Singapore Journal of Tropical Geography*, Vol. 25, Issue 2. (216-231)
- Reed, M., & Mitchell, B., 2003, "Gendering Environmental Geography", *The Canadian Geographer*, Vol. 47, No. 3. (318-337)
- Samers, M., 2002, "Immigration and the Global City Hypothesis: Towards an Alternative Research Agenda", *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 26, Issue 2. (389-402)
- Sanders, R., 1990, "Integrating Race and Ethnicity Into Geographic Gender Studies", *Professional Geographer*, Vol. 42, Issue 2. (228-231)
- Silvey, R., 2006, "Geographies of Gender and Migration: Spatializing Social Difference", *International Migration Review*, Vol. 40, No. 1. (64-81)
- Tümertekin, E. – Özgüç, N., 1998, *Beşeri Coğrafya: İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.*
- Williams, C. P., 2005, "'Knowing one's place': gender, mobility and shifting subjectivity in Eastern Indonesia", *Global Networks*, Vol. 5, Issue 4. (401-417)
- Yeoh, B. S. A. & Khoo, L., 1998, "Home, Work and Community: Skilled International Migration and Expatriate Women in Singapore", *International Migration*, Vol. 36, Issue 2. (159-186)
- www.unfa.org.: state of world population 2006 (20.12.2006)